

UDK 327:929 Lazarević B.

**Посмртни говор Душана
Достинића на сахрани Бранка
Лазаревића 1968**

Оливера ДОКЛЕСТИЋ

ЗБОРНИК РАДОВА
ИЗ НАУКЕ, КУЛТУРЕ И УМЈЕТНОСТИ
A COLLECTION OF WORKS IN SCIENCE,
CULTURE AND ART

Посмртни говор Душана Достинића на сахрани Бранка Лазаревића 1968

Оливера ДОКЛЕСТИЋ

Смисао живота и суштина одласка из њега бијаху и остадоше вјечна тема људских медитација и многих остварења човјевких руку и његовог ума.

Различита доба, различите идеологије, као и различита индивидуална обиљежја група и појединаца, давала су различите одговоре на ово питање, али сви се, ипак, слажу у једноме: онај човек који је отишао из живота, није умро, ако је за собом оставио траг свог живота и рада, правог разлога људског постојања.

Баш због тога, када се испред културних радника и осталих грађана Херцег Новог опраштамо од Бранка Лазаревића, и не наглашавам да је Бранко умро.

Дуг је и мукотрпан био његов животни пут од оног зимског дана прије 84 године, када је у Видину у Бугарској угледао свјетлост дана до 06. октобра 1968. године када нас је, у овом граду, физички напустио.

За вријеме овог дугог животног пута доживио је много личних и националних трагедија и тријумфа, почевши од својих ћачких и студентских дана, па преко балканских и свјетских

ратова, до данашњег дана, када се скрајнуо у овај питоми крај као усамљеник који ипак никада није био, нити могао бити сам.

Као млад човјек доживио је голготу Балканских и I свјетског рата, поштено носио своје официрске ознаке и заслужио Орден бијелог орла са мачевима, албанску споменицу и друга одликовања, те стално носио оружје у једној, а књижевно перо у другој руци. Између два рата дуго је био у дипломатској служби своје земље.

Личне драме и породичне трагедије су га у новије доба дјелимично удаљиле од друштвених кретања и збивања, али ипак у њему нијесу угушиле основне квалитете његове личности: велики таленат и радну ерудицију, као и жељу да стално и ненаметљиво буде са онима који стварају.

Почео је да пише 1907. године, а већ је на почетку Балканских ратова имао штампане двије књиге: Позоришни живот (1911) и Импресије из књижевности (1912). Квалитете тог његовог рада можемо да оцијенимо по чињеници да га је строги критичар Јован Скерлић, одмах уврстио у „Историју нове српске књижевности“, која је изишла прије I свјетског рата и о њему рекао: „Лазаревић је по својим књижевним схватањима импресионист, више и искључивије но иједан од ранијих књижевних критичара српских; без других преокупација, он у књижевности тражи само лепоту.“

Било би дуго да набрајамо све што је он од тада написао и објавио, али зато што смо га понекад можда и неправедно заборављали, поменућу нешто од оног најважнијег, мени познатог што је написао и објавио између два рата:

1919. године изишла је књига чланака и расправа „За уједињење“, године 1924. друга, а 1935. трећа књига „Импресије из књижевности“, 1930. године књига „Три највише југословенске вриједности“, а 1937. књига „Огледи“.

Можда је важно да поменемо и књигу под насловом „Југословенски документи“, у којој говори о народном покрету за вријеме I свјетског рата, а која је изишла у Загребу 1919. године, као и есеј „О времену између два рата“, штампан 1936. године. Али када говоримо о Бранку Лазаревићу као једном од наших највећих критичара и естетичара, морамо поменути и његову књигу „Прологомена за једну теорију естетике“ (1925), као и „Филозофија

критике и други есеји“, која је изишла 1941. године у Београду, у издању Геце Кона, која је уједно, стицајем околности, и посљедња Бранкова књига изишла између два рата, а уједно и последња књига коју је штампала ова издавачка кућа.

Из једног интервјуа Николи Дреновцу, као и из његових других изјава, можемо видјети да постоји још читав низ довршених или недовршених дјела у рукопису, као што су: „Филозофија форме“, „Херцеговски Soliloquium“, „Дневник Једнога Никога“, „Тезе о уметности“, и још читав низ других дјела у рукопису, нама мање или више познатих, која чекају свог издавача.

Овако богато књижевно стваралаштво уврстило га је већ у младим данима, још за живота Скерлића, Поповића и других еминентних књижевних критичара, у значајне књижевне величине, па према неким стручним оцјенама и у врхунска достигнућа наше естетике. Али његов књижевни рад прелази границе наше домовине јер је познат и у европском књижевним круговима. Чак и многи наши књижевници и књижевни критичари новије генерације, признају и цијене његове естетске судове, те је недавно Драган Јеремић за њега рекао да је наш највећи живи естетичар.

Чак и ако бисмо оставили по страни овако богато и признато Бранково књижевно стваралаштво, штампано у посебним књигама или још у рукопису, опет би његов књижевни и публицистички рад био обиман и значајан. Чак и за вријеме изгнанства на Крфу и Солуну он није испустио перо из руку. Био је шеф прес-бироа на Крфу, уредник „Српских новина“ и „Забавника“, а исто тако непрестано се и често појављује у многим књижевним публикацијама и часописима, прије и после I свјетског рата, тако да се у неким бројевима СК „Гласника“ појављивао и по три пута.

Кад су наше млађе књижевне снаге у новије доба поново обратиле пажњу на његово књижевно стваралаштво и тражиле разлоге Бранковог ћутања, пријатно су се изненадиле када су дознале да Бранко Лазаревић није престао да пише, да још увијек посједује велику стваралачку енергију и да будно прати сва струјања у нашој новијој књижевности и култури. И када су млађи књижевници, исто као некада Скерлић и Поповић, вршили притисак на Бранка да објављује оно што је створио, он се опет појављује на страницама наших часописа и других публикација.

1962. године излази његов прилог уз књигу о Иву Андрићу, а исто тако и низ његових прилога у нашим часописима, нарочито у „Савременику“. У том часопису 1964. објављује напис „О критици – поводом Скерлића“, 1965. „Велика дела“ и „Златни векови у уметности“ и сл. Најновији, октобарски број „Савременика“ доноси његов прилог „Пола века од смрти Јована Скерлића“. То је посљедње што је Бранко Лазаревић за живота објавио а посљедње ријечи гласе: „Скерлић је врло упечатљиво видео и обрађивао покрете и њихове представнике. Зато, ако би требало да се придене какав придев његовој критици, додао бих ова три придева: слободна, стваралачка, импресионистичка критика.“

У нашем граду, као наш суграђанин Бранко Лазаревић био је за све људе добродушни, ведри и за разговор стално спремни „чика Бранко“ који је увијек имао одговарајућу ријеч, како за своје колеге, почевши од књижевних почетника до нобеловаца, тако и за све људе без обзира на њихов интелектуални ниво.

Богато познавање филозофије, књижевности и осталих умјетности, као и других облика друштвеног стваралаштва, учинили су да је разговор са њим увијек значио велики доживљај, огромно освјежење и незамјенљив сусрет са живом енциклопедијом која, као ватромет, врца свијетле и духовите искре људског духа. Чак и онда, када би се мишљења сукобила, саговорник је из разговора са Бранком излазио обогаћен новим димензијама и квалитетима у својим сазнањима. Али тај врхунски интелектуалац и естетичар имао је лијепу пригодну и ведру ријеч за свако људско биће у овом крају, без обзира на узраст и образовање, као и непосредност која руши све препреке у додиру човјека са човјеком.

Он је овдје међу нама показао оно што сматрамо врхунским људским квалитетом – био је племенити, доброћудни, ведри и пријатни „чика Бранко“, једном ријечју – био је добар човјек.

Зато, на овом растанку, када одлазиш од нас „неозарен старог ореола сјајем“, до чега никада нијеси држао, у име твојих познаника, другова, пријатеља и свих људи овог краја, желим да твоја успомена увијек остане трајна и свијетла међу твојим сународницима.

Душко Достинић